

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دعای مطالعه

«اللَّهُمَّ أَخْرِجْنِي مِنْ ظُلُمَاتِ الْوَهْمِ وَ أَكْرَمْنِي بِنُورِ الْفَهْمِ اللَّهُمَّ افْتَحْ عَلَيْنَا أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ وَ انْشُرْ عَلَيْنَا خَزَائِنَ عُلُومِكَ بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ.»^۱

(خدایا، مرا از تاریکی‌های وهم خارج کن و به نور فهم گرامی‌ام بدار. خدایا، درهای رحمتت را به روی ما بگشا و خزانه‌های علومت را برایمان باز کن؛ به مهربانی‌ات، ای مهربان‌ترین مهربانان!)

۱. عباس قمی، مفاتیح الجنان، دعای مطالعه.

تقدیم به:

ارواح قدسی ائمه معصومین علیهم السلام، به ویژه مولا و مقتدای زمان،
حضرت بقیه الله الاعظم علیه السلام؛ شهدای انقلاب اسلامی و دفاع
مقدس؛ مدافعان مظلوم حرم اهل بیت و زائران آستان ملکوتی
امام علی بن موسی الرضا علیه السلام.

نماز معراج مؤمن

عنوان و نام پدیدآور: نماز معراج مؤمن / به کوشش دارالقرآن حرم مطهر رضوی؛ ارزیاب علمی مهدی یعقوبی.
مشخصات نشر: مشهد: آستان قدس رضوی، معاونت تبلیغات، زائر رضوی، ۱۴۰۱.

مشخصات ظاهری: ۲۴ص:؛ ۱۱×۱۷ س.م.
شابک: ۸۷۹-۲۲۶-۷۱۸۷-۳-۰

قیمت: ۷۵۰۰۰ ریال

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

موضوع: نماز

Salat

نماز -- راهنمای آموزشی

Salat -- Study and teaching

شناسه افزوده: یعقوبی رافی، مهدی، ۱۳۵۹ -

شناسه افزوده: آستان قدس رضوی. دارالقرآن کریم

رده بندی کنگره: ۷/BP1۴۷

رده بندی دیویی: ۳۵۳۰۷/۲۹۷

شماره کتابشناسی ملی: ۸۹۵۶۷۷۴

اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیبا

عنوان: نماز معراج مؤمن

تهیه و تولید: دارالقرآن حرم مطهر رضوی

ویراستار: مریم رمضانی

طراح جلد و صفحه آرا: سمانه زارعی

ناشر: زائر رضوی (وابسته به معاونت تبلیغات اسلامی آستان قدس رضوی)

چاپخانه: چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی

نوبت چاپ: اول، ۱۴۰۱

شمارگان: ۱۰،۰۰۰

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۸۱۷-۳-۰

قیمت: ۷۵۰۰ تومان

نشانی: مشهد، حرم مطهر، صحن پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله، ضلع غربی، باب الهادی علیه السلام، اداره برنامه ریزی.

سندوق پستی: ۳۵۱ - ۹۱۷۳۵ تلفن: ۳۲۰۰۲۹۴۲ - ۰۵۱

سامانه پیامکی دریافت پیشنهادها و انتقادات: ۳۰۰۰۸۰۲۲۲۲

حق چاپ محفوظ است.

۶ مقدمه
۷ آموزش نماز
۸ تکبیرة الاحرام
۸ رکعت اول
۹ رکوع
۹ سجده
۹ سجده دوم
۱۰ رکعت دوم
۱۰ قنوت
۱۰ رکوع و سجده رکعت دوم
۱۰ تشهد
۱۱ سلام
۱۲ رکعت سوم
۱۳ ضرورت صحیح خواندن نماز
۱۷ ضرورت صحت قرائت نماز در احکام شرعی
۱۸ آموزش تلفظ صحیح حروف
۲۰ فرم شماره ۱؛ صحت قرائت اذکار
۲۲ فرم شماره ۲؛ صحت قرائت اذکار
۲۴ کتابنامه

فهرست

﴿إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا﴾

همانا نماز به عنوان فریضه ای واجب [در اوقات مختلف] بر مؤمنان مقرر شده است.

نماز واجب ضروری دین و والاترین جلوه ذکر الهی است. نماز قلعه و دژی محکم و به سان نهر آبی است که آلودگی گناهان را از قلب می زداید. پیامبر گرامی اسلام ﷺ در اهمیت این واجب الهی فرمودند: «اولین عملی که روز قیامت در آن نگریسته می شود، نماز است. اگر صحیح و مقبول باشد، در سایر اعمال نیز نگریسته می شود و اگر صحیح و مقبول نشود، سایر اعمال نیز پذیرفته نخواهد شد.»^۲

۱. نساء، ۱۰۳.

۲. حر عاملی، وسائل الشیعه، ج ۲۳، ص ۲۲.

آموزش نماز

پس از وضو گرفتن، مستحب است رو به قبله بایستیم و ابتدا اذان و سپس اقامه را به صورت زیر بخوانیم:

تعداد رکعت‌های نمازهای روزانه	اذان	اقامه	
۲ رکعت	۲	۴	اللَّهُ أَكْبَرُ
۴ رکعت	۲	۲	أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ
۴ رکعت	۲	۲	أَشْهَدُ أَنْ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ
۴ رکعت	۲	۲	أَشْهَدُ أَنْ عَلِيًّا وَلِيُّ اللَّهِ
۳ رکعت	۲	۲	حَتَّىٰ عَلَى الصَّلَاةِ
۴ رکعت	۲	۲	حَتَّىٰ عَلَى الْفَلَاحِ
۳ رکعت	۲	۲	حَتَّىٰ عَلَى خَيْرِ الْعَمَلِ
۴ رکعت	ندارد	۲	قَدْ قَامَتِ الصَّلَاةُ
	۲	۲	اللَّهُ أَكْبَرُ
	۱	۲	لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

نماز
معراج
مؤمن

۷

تکبيرة الاحرام

«نماز» با گفتن «الله اکبر» آغاز می‌شود. هنگامی که نماز را شروع می‌کنیم، باید متوجه باشیم که چه نمازی می‌خوانیم، مثلاً نماز ظهر است یا عصر و باید توجه داشته باشیم که آن را فقط برای اطاعت فرمان خداوند بجا می‌آوریم. این همان «نیت» است و از ارکان اصلی نماز به شمار می‌آید.

هنگام گفتن «الله اکبر» مستحب است دست‌ها را تا مقابل گوش‌ها بالا ببریم و بگوییم: «قَرَبَةً إِلَى اللَّهِ.»

۸

رکعت اول

نماز
معراج
مؤمن

پس از گفتن الله اکبر، سوره «حمد» و پس از آن یک سوره دیگر از قرآن، مثل سوره توحید را می‌خوانیم.

تذکر: بر مرد واجب است حمد و سوره نماز صبح و مغرب و عشا را بلند بخواند.

و بر مرد و زن واجب است حمد و سوره نماز ظهر و عصر را آهسته بخوانند.

زن می‌تواند حمد و سوره نماز صبح و مغرب و عشا را بلند یا آهسته بخواند؛ ولی اگر نامحرم صدایش را بشنود، بنا بر احتیاط واجب باید آهسته بخواند.

رکوع

پس از تمام شدن حمد و سوره، به رکوع می‌رویم و دست‌ها را به زانوها می‌گذاریم و می‌گوییم:

سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ وَ بِحَمْدِهِ
سبحان الله، سبحان الله، سبحان الله

یا می‌گوییم:

سجده

۹

سپس سر از رکوع برمی‌داریم (می‌ایستیم) و آنگاه به سجده می‌رویم و هفت عضو بدن، یعنی پیشانی، کف دو دست، سر زانوها و نوک انگشتان بزرگ پا را بر خاک یا مهر گذاشته و می‌گوییم:

سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَىٰ وَ بِحَمْدِهِ
سبحان الله، سبحان الله، سبحان الله

یا می‌گوییم:

سجده دوم

پس از سجده اول، می‌نشینیم و بار دیگر به سجده می‌رویم. سجده دوم را مانند سجده اول بجا می‌آوریم.

نماز
معراج
مؤمن

رکعت دوم

پس از تمام شدن رکعت اول نماز، از جا برمی‌خیزیم و بار دیگر می‌ایستیم و حمد و سوره را به همان ترتیبی که در رکعت اول نماز گفته شد، می‌خوانیم.

قنوت

در رکعت دوم نمازهای روزانه، بعد از تمام شدن حمد و سوره و قبل از رکوع، مستحب است دست‌ها را روبه‌روی صورت بگیریم و دعایی بخوانیم. به این عمل «قنوت» می‌گویند. در قنوت نماز می‌توان این دعا را خواند:

﴿رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ﴾

۱۰

نماز
معراج
مؤمن

رکوع و سجده رکعت دوم

پس از قنوت، رکوع و سجده‌ها را مانند رکعت اول بجا می‌آوریم.

تشهد

در رکعت دوم هر نماز، پس از تمام شدن سجده دوم، باید در حالی که رو به قبله نشسته‌ایم، «تشهد» نماز را بخوانیم؛ یعنی بگوییم:

الْحَمْدُ لِلَّهِ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ

وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ

سلام

اگر نماز، مانند نماز صبح، دورکعتی باشد، بعد از تشهد، با گفتن سلام، نماز را تمام می‌کنیم؛ یعنی می‌گوییم:

السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ

السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَىٰ عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ

السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ

اکنون نماز صبح را فرا گرفتیم.

۱۱

چنانچه نمازی که می‌خوانیم، سه‌رکعتی یا چهاررکعتی باشد، باید در رکعت دوم نماز، بعد از خواندن تشهد، بدون آنکه سلام نماز را بگوییم، بایستیم و رکعت سوم نماز را بخوانیم.

نماز
معراج
مؤمن

رکعت سوم

رکعت سوم نماز هم مانند رکعت دوم است، با این تفاوت که در رکعت دوم نماز باید حمد و سوره بخوانیم؛ ولی در رکعت سوم، به جای حمد و سوره، تسبیحات اربعه می‌خوانیم؛ یعنی سه مرتبه می‌گوییم:

سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ

۱۲

حالا اگر نماز سه رکعتی مغرب می‌خوانیم، باید بعد از سجده دوم (در رکعت سوم) تشهد بخوانیم و با سلام، نماز را پایان دهیم و اگر نمازی که می‌خوانیم چهار رکعتی باشد، مثل نماز ظهر یا عصر یا عشا، پس از سجده‌ها (در رکعت سوم) بدون آنکه تشهد یا سلام را بخوانیم، می‌ایستیم و رکعت چهارم را مانند رکعت سوم انجام می‌دهیم و در پایان نماز، یعنی پس از سجده دوم، می‌نشینیم و تشهد و سلام را می‌خوانیم و نماز را تمام می‌کنیم.

نماز
معراج
مؤمن

ضرورت صحیح خواندن نماز

انسان در حال نماز و نیایش با پروردگار مهربان خود، باید تلاش کند که به طرز صحیح سخن بگوید و حروف و کلمات و جملات نماز را درست تلفظ کند تا به شایستگی از عهده تکلیف بندگی خود برآید، خصوصاً آنکه گاه با بی‌دقتی در حرکات کلمات یا اتصال کلمه به کلمه دیگر یا جابه‌جا تلفظ کردن حروف زبان عربی، معانی تغییر می‌کند. این جزوه به اختصار در پی تصحیح این مهم است. حال با توجه به اهمیت این نکته، جدول زیر را ملاحظه کنید و به تغییر معنا در تلفظ ناصحیح حروف توجه کنید.

نماز
معراج
مؤمن

ترجمه	تلفظ اشتباه	ترجمه	تلفظ صحیح
مهرهم گزار	الرَّهْمَنُ الرَّهِيمُ	بخشاینده مهربان	الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ
هلاکت، نابودی	أَلْهَمْتُ	ستایش	أَلْحَمْتُ
دردکشندگان	أَلْأَلَمِينَ	جهانبان	أَلْعَالَمِينَ
همیشه می مانیم	نَتَّبِدُ	می پرستیم	نَعْبُدُ
وقت می خواهیم	نَسْتَسِينُ	یاری می جوئیم	نَسْتَعِينُ
طلب ابری شدن هوا	مُسْتَسْعِمٍ	راه راست	المُسْتَقِيمِ
نالۀ ضعیف درآوردی	أَنْنَمْتُ	داده ای	أَنْنَعَمْتُ
شاخه بریده شده	مَقْضُوبٍ	خشم گرفتگان	المَغْضُوبِ

نماز
معراج
مؤمن

ترجمه	تلفظ اشتباه	ترجمه	تلفظ صحیح	
سایه‌کنندگان	الظَّالِّينَ	گمراهان	الضَّالِّينَ	۹
به لرزه افتادگان	الزَّالِّينَ			
خوارشدگان	الذَّالِّينَ			
هلاک‌کن	عُلُّ	بگو	قُلُّ	۱۰
زمین‌گود	أَهْدُ	یکتا	أَحَدُ	۱۱
ایستاده، کودزراعی	سَمَدُ	بی‌نیاز	الصَّمَدُ	۱۲
آب باران نامطبوع	ثَمَدُ			

۱۵

ترجمه	تلفظ اشتباه	ترجمه	تلفظ صحیح	
سختی، فشار	أَزِيم	بزرگ	الْعَظِيمِ	۱۳
اراده کننده	عَزِيم			
عقل را برای پیری اش می خواهد	سُبْحَانَ	منزه است	سُبْحَانَ	۱۴
به هلاکت او مشغولم	بِهَمْدِهِ	به ستایش او مشغولم	بِحَمْدِهِ	۱۵
شمشیر بکش	سَلِّ	درود فرست	صَلِّ	۱۶
آگاه باش	أَلَا	بر	عَلَى	۱۷
هلاک شده	مُهَمَّد	ستوده (نام پیامبر)	مُحَمَّد	۱۸
نام یک روستا	الزَّيْنِ	کسانی که	الَّذِينَ	۱۹

ضرورت صحت قرائت نماز در احکام شرعی

رهبر معظم انقلاب علیه السلام: «واجب است همه ذکرهای واجب نماز، از قبیل قرائت حمد و سوره، به طور صحیح قرائت شود و اگر نماز گزار کیفیت صحیح تلفظ کلمات عربی را نمی داند، واجب است یاد بگیرد و اگر قادر به یادگیری نیست، معذور است.»

همچنین نظر امام راحل و دیگر مراجع معظم تقلید در سه مسئله ذیل در توضیح المسائل مدنظر است.

مسئله ۹۹۷: «و انسان باید نماز را یاد بگیرد که غلط نخواند...»

مسئله ۹۹۸: «کسی که حمد و سوره و چیزهای دیگر نماز را به خوبی نمی داند و می تواند یاد بگیرد، چنانچه وقت نماز وسعت دارد، باید یاد بگیرد و اگر وقت تنگ است، بنا بر احتیاط واجب در صورتی که ممکن باشد، باید نمازش را به جماعت بخواند.»

مسئله ۱۰۰۰: «اگر یکی از کلمات حمد یا سوره را نداند یا عمداً نگوید یا به جای حرفی دیگر بگوید، مثلاً به جای «ض»، «ظ» بگوید یا جایی که باید بدون زیروزر خواند شود، با زیروزر بخواند یا تشدید را نگوید، نماز او باطل است.»

آموزش تلفظ صحیح حروف

از میان حروف الفبای زبان عربی، ۱۰ حرف آن دقتی بیش از سایر حروف می طلبد چرا که جایگاه الفظ این حروف در زبان عربی با جایگاه تلفظ آن ها در زبان فارسی، متفاوت است. در این بخش به اختصار، نکات مهم در تلفظ این حروف را یادآور می شویم.

• تلفظ «ح»:

این حرف با کمی گرفتگی در حلق به صورت نازک و نرم ادا می شود.
تذکر: دمیدن هوا به دست های سرد شده در زمستان مثالی است بر تلفظ حرف ح.

• تلفظ «ع»:

در ادای این حرف هوا به نرمی به دیواره حلق کشیده شده و صدایی نازک و با کشش مختصر تولید می شود.

• تلفظ «غ»:

این حرف با غلظت و نرمی خاصی از ابتدای حلق ادا می شود.
تذکر: صدای این حرف همچون صدای غرغره آب در حلق به صورت نرم است.

• تلفظ «ث، ذ، ظ»:

در ادای این سه حرفِ نوک‌زبانی، نوک زبان با تیزی به دندان‌های بالا برخورد می‌کند و حروف مذکور به نرمی و بدون فشار تولید می‌شوند.

تذکر: حرف «ظ» با تمایل قسمت عقب زبان به طرف بالا به صورت درشت و پرحجم تلفظ می‌شود.

• تلفظ «ص»:

این حرف از نزدیک شدن سر زبان با پایه‌های دندان‌های پیشین بالا یا پایین، به صورت درشت ادا می‌شود.

تذکر: حرف «ص» در حقیقت «س» درشت شده است.

• تلفظ «ض»:

در ادای این حرف کناره زبان به پشت دندان‌های آسیاب بالا (راست یا چپ) برخورد می‌کند و حرف به صورت درشت و نرم ادا می‌شود.

• تلفظ «ط»:

این حرف از برخورد سر زبان با پایه دندان‌های پیشین بالا به صورت درشت و محکم ادا می‌شود.

• تلفظ «و»:

در ادای این حرف، لب‌ها بدون منطبق شدن روی هم همچون حالت ضمه جمع می‌شوند.

فرم شماره ۱؛ صحت قرائت اذکار

ارزیابی ۱	شرح کامل اشکالات و اشتباهات	عبارات و اذکار
☐ صحت قرائت نماز ایشان اشکال دارد ☐ ندارد تاریخ مراجعه بعدی:/...../۱۴ نام ارزیاب و امضا:		اذان و اقامه
		نیت و تکبیرة الاحرام
		بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
		الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ
☐ صحت قرائت نماز ایشان اشکال دارد ☐ ندارد تاریخ مراجعه بعدی:/...../۱۴ نام ارزیاب و امضا:		الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
		مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ
		إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ
		اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ

فرم شماره ۱؛ صحت قرائت اذکار

عبارات و اذکار	شرح کامل اشکالات و اشتباهات	ارزیابی ۱
صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ		☐ صحت قرائت نماز ایشان اشکال دارد ☐ ندارد تاریخ مراجعه بعدی:/...../۱۴ نام ارزیاب و امضا:
غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ		
قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ		
اللَّهُ الصَّمَدُ		
لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ		ارزیابی ۲
وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ		☐ صحت قرائت نماز ایشان اشکال دارد ☐ ندارد تاریخ مراجعه بعدی:/...../۱۴ نام ارزیاب و امضا:

نماز
معراج
مؤمن

۲۱

فرم شماره ۲؛ صحت قرائت اذکار

ارزیابی ۱	شرح کامل اشکالات و اشتباهات	عبارات و اذکار
<p>صحت قرائت نماز ایشان اشکال دارد ☐</p> <p>ندارد ☐</p> <p>تاریخ مراجعه بعدی:/...../۱۴.....</p> <p>نام ارزیاب و امضا:</p>		ذکر رکوع: سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ وَبِحَمْدِهِ
		ذکر سجده: سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى وَبِحَمْدِهِ
		ذکر تشهد: اَلْحَمْدُ لِلَّهِ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ
<p>صحت قرائت نماز ایشان اشکال دارد ☐</p> <p>ندارد ☐</p> <p>تاریخ مراجعه بعدی:/...../۱۴.....</p> <p>نام ارزیاب و امضا:</p>		اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ
		ذکر قنوت: رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ
		ذکر تسبیحات اربعه: سُبْحَانَ اللَّهِ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ اللَّهُ أَكْبَرُ

نماز
معراج
مؤمن

فرم شماره ۲؛ صحت قرائت اذکار

ارزیابی ۱	شرح کامل اشکالات و اشتباهات	عبارات و اذکار
☐ صحت قرائت نماز ایشان اشکال دارد ☐ ندارد تاریخ مراجعه بعدی:/...../۱۴ نام ارزیاب و امضا:		ذکر سلام: السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَىٰ عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ
ارزیابی ۲		سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ
☐ صحت قرائت نماز ایشان اشکال دارد ☐ ندارد تاریخ مراجعه بعدی:/...../۱۴ نام ارزیاب و امضا:		بِحَوْلِ اللَّهِ وَقُوَّتِهِ أَقُومُ وَأَقْعُدُ
		أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ رَبِّي وَأَتُوبُ إِلَيْهِ
		سوره کوثر
		سوره قدر

نماز
معراج
مؤمن

۲۳

کتابنامه

۱. قرآن کریم.
۲. حر عاملی، محمد بن حسن، وسایل الشیعه، قم: آل البيت الاحياء التراث، ۱۴۱۴.
۳. خامنه‌ای، سیدعلی، اجوبة الاستفتائات، ترجمه، چ ۱۱، تهران: فقه روز، ۱۳۹۹.
۴. یعقوبی، مهدی، درسنامه تجوید تکمیلی تبیان، مشهد: به‌نشر، ۱۳۹۶.